

Mekânda Bauhaus Etkisi: Kamusal Alanda Görünürlüğün Mekânsal İzdüşümü

Esin HASGÜL¹
Emel BİRER²

Makale Geliş Tarihi: 23.03.2021
Yayıma Kabul Tarihi: 25.10.2022

Özet

Günümüzde kamusal alanlar sosyo-ekonomik nedenlerden ötürü içinde buldukları çevreleri daha cazip hale getirilebilmek için çeşitli imajlara bürünmek zorunda bırakılmaktadır. Bir sosyal paylaşım merkezi olma özelliğini korumaya devam etme çabasıyla bu alanlar, bir "vitrin" görünümüne büründürülerek kentlilere yönelik bir çekim merkezi olarak kullanılmak istenmektedir. Kamusal alan, içinde bulunduğu toplum ve kullanıcı ile kurduğu iletişimle görünürlüğün ortaya çıkarıldığı her türlü araç ile tanımlanabilir. Bu araştırmanın amacı; kamusal alanın görünürlüğünün önemini vurgulamak ve bu görünürlüğün Bauhaus tasarım parametreleriyle ortaya çıkarılacak olan bir arayüz üzerinden sorgulanmasıdır. Bu amaçla; Bauhaus'un 100.yılı kapsamında Yıldız Teknik Üniversitesi'nde düzenlenen "Bauhaus-100. Yılında Tasarım Festivali" etkinliği programında yürütülen "Mekânda Bauhaus Etkisi" isimli atölye çalışması yapılmıştır. Bu atölyede öğrenciler Arendt okumaları yapmış, yöntem olarak kamusal alanın görünebilirlik kriterlerini, üniversite kampüsü mekanlarında Bauhaus'u görünür kılabilen bir arayüz tasarlayarak tartışmaya açmışlardır. Sonuç olarak Bauhaus pratiklerinin mekânsal yansımalarının farklı ölçekler üzerinden karşılaştırılması ve değerlendirilmesi Arendt'in söylem analizi üzerinden yapılarak kamusal mekânın izdüşümlerinin görünürlüğü sağlanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bauhaus, kamusal alan, görünürlük, mekânsal izdüşüm, mimarlık eğitimi

BAUHAUS EFFECT ON PLACE: SPATIAL PROJECTION OF VISIBILITY IN PUBLIC SPACES

Abstract

Nowadays, public spaces are being taken on various images to make them more attractive within places they are involved in. Within the effort to continue being a social sharing center, these areas appear as a "showcase". Public space can be defined by any means created by community and user. Public space can be defined by any means by which visibility is revealed through the communication it establishes with the society and the user. The scope of this research is to determine the importance of visibility of public space and to examine this interface constructed on design parameters of Bauhaus. For this purpose, within Bauhaus 100th anniversary events organized at Yıldız Technical University; "Bauhaus Effect in Place" titled workshop was carried out. In this workshop, students made Arendt readings and discussed the visibility criteria of public space as a method, by designing an interface that can make Bauhaus visible in university campus spaces. As a result, the comparison and evaluation of the spatial reflections of Bauhaus practices over different scales were made through Arendt's discourse analysis, and the visibility of the projections of the public space was tried to be ensured.

Keywords: Bauhaus, public space, visibility, identity, spatial projection, architectural education

¹Dr. ögr. üyesi Esin HASGÜL, İstanbul Kültür Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, İstanbul, E-posta: e.hasgul@iku.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4115-1940

²Prof. Dr. Emel BİRER, İstanbul Kültür Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, İstanbul, E-posta: e.duzgunbirer@iku.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0152-3690

Giriş

Kamusal alan en yaygın kullanılan anlamıyla, kamu ile ilgili bir konunun kamuya açık durumda tüm kentlilerin erişip katılabileceği haliyle tartışılmasını sağlayan bir yer olarak literatürdeki yerini almıştır. Henri Lefebvre (1991), mutlak mekânla, yaşanan, toplumsal mekânın ayrıldığından bahseder ve toplumsal mekânı “yer”in tanımına çok yakın bulmaktadır. Ancak bu kavram, Marksizm, Feminizm ve Post-yapısalcı söylemlerden etkilenen coğrafyacılar tarafından farklı bir boyutta yorumlanmaktadır. Bu bağlamda Harvey (1996) ise, bu teorisyenlerden farklı olarak yer kavramını beşerî coğrafyada tanımlandığı biçimden farklı bir boyutta ele almaktadır. Yer; artık, değişken sermayenin hiper-hareketliliği, toplu iletişim ve ulaşım araçları tarafından tehlike altındadır. Antropolog Marc Augé de (1992), yer kavramının post modernliğin – esasen Augé süper/üst moderniteden bahseder ve süpermodernitenin non-place – “yer olmayan” mekânlar ürettiğini iddia eder. Artık, değişim geçiren ve kaygan bir zemin olan “yer-olmayan”lar, süpermodernitenin getirileri nedeniyle, bağlanılan, kök salınan anlamlı bir varoluş, biçimi değil, gelip geçilen, ruhu olmayan bir geometridir (Gürkaş ve Barkul, 2012:4).

Arendt (2013/1958)’e göre, tüm toplumun uyum içinde birlikte hareket edebildiği “yer” kamusal alandır. Kamusal alanı, politik alan ve yaşam alanından farklı kılan nokta ise bu alan tanımı içinde katılımın yer almasıdır. Kamusal alanlar, kişinin bedensel olarak politik bir eylem içinde yer aldığı alanlardır (Arendt, 1961:151). Habermas (2002/1962: 256-257)’e göre kamusal alan; basın özgürlüğü ve kamusal olarak düşüncelerini bildirme gibi kamusal özgürlük olarak tanımlanabilecek haklarının kullanıldığı alandır. Birbirinden her ne kadar farklı gibi görünmekle beraber kamusal alanın kavramsal gelişimi yıllar içerisinde sosyal bilimler alanındaki gelişmeler ve değişimlerle paralellik göstermektedir. Arendt, kamusal alanın çıkış noktasını ve kamusal alan kavramını sosyal sorunlara dayandıran iki temel özellikten bahseder: ilki kamusal alanın kamu alanında görülebilir ve duyulabilir olması, yani ulaşılabilir, en aleni (açık) durumda olması ve ikincisi kamu sözcüğünün bize ait olandan başka, topluca kullanılabilir bir dünyayı anlatmasıdır. Arendt, bu durumun en belirgin ve açık örneğinin Antik Yunan’da ortaya çıktığına işaret eder. Kamu işleri ile ilgilenen erkeklerin agorada bir araya gelerek kamusal fayda ve kamusal politika konularını herkese açık biçimde tartışması kamusal alanın meydana gelmesinde en etkin faktördür. Bu haliyle kamusal alan, temelde bir politika yapma veya kamu adına karar verme olarak da görülebilir. Arendt (1998: 105)’e göre modern döneme gelindiğinde, kamusal olma durumunu zayıflatan neden, toplumsal olanın politik olanın önüne geçmesi ve perdelemesidir. “Kamu” kavramı birbiriyle benzer olmayan ancak yakından ilişkili iki fenomene işaret eder: Bunlardan birincisinde kavram, kamu (alanın) da var olan her şey herkes tarafından görülebilir, duyulabilir ve

olabilecek en yaygın aleniyete sahiptir savına dayanır. Burada anlatılmak istenen gerçekliği oluşturan görünüşün sadece bizim tarafımızdan değil başkaları tarafından da görülen ve duyulan bir şey olduğudur (Arendt, 2012a: 92-95). İkincisi, “kamu” kavramı, kişisel aidiyet duygusundan ayrı herkese ait bir dünyayı anlatır. Ancak bu dünya, insanların üzerinde var oldukları eylemsel bir alanı ya da doğal yaşamın genel durumunu oluşturan bir habitat ile benzerlikler içermez- insan eseri bir dünyada insanlar arası ilişkilerden doğan sorunlarla olduğu kadar, insan elinden olan ortaya çıkan nesnelere ilişkilidir (Arendt, 2012b: 271). Çünkü dış dünyadan görülen ve duyulan şeyler, ancak başkaları tarafından görülür ve/veya duyulur olduğu sürece anlamlandırılır. Dünyaya ait olan bu gerçekliğin kendini kanıtlayabileceği tek yer, şeylerin çevrelerinde toplananların bütün dünyevi farklılıkların içinde aynılığı gördüklerini bilecekleri, benliklerini kaybetmeden tüm taraflarıyla ve birçok kişi tarafından izlenebildiği yerdir (Arendt, 2013/1958: 17).

Bauhaus’un 100.yılında felsefesinin bugün anlaşılabilir oluşu ve halen mimarlık okullarında öğretilme çabası üzerinden baktığımızda, “Günümüzde Bauhaus’u görünür kılmak onu kamusal alana taşımakla gerçekleştirilebilir” hipotezini karşımıza çıkarmaktadır. Arendt (2013/1958: 92-95) de kamusal alanın herkes tarafından farklılaşmadan görülebilir ve duyulabilir olmasından bahseder. Bu durumda kamusal alan kent kullanıcısı için görünürlüğü ortaya çıkaran simgesel bir arayüz oluşturur (Özgür, 2018: 119). Kamusal alanda simgesel değere sahip ikonik yapılar yapma yerine, yapıları simgesel değere sahip imajlarla sergilemek kamusal alanın görünürlüğünü sağlayacaktır. Bu durum üzerinden “Bauhaus- 100. Yılında Tasarım Festivali” etkinliği kapsamında yürütülen “Mekânda Bauhaus Etkisi” isimli atölye çalışmasında öğrencilerden YTÜ kampüs alanı içerisinde yer alan kamusal mekânlarda Bauhaus tasarım ilkelerini vurgulayacak çalışmaların üretilmesi istenmiştir. Kampüs alanını dünyada eğitim alanı olarak birçok “şeyler”in tartışılabildiği bir kamusal alan olarak ifade etmek bu noktada önem kazanmaktadır. Bu doğrultuda yöntem olarak Arendt’in kamusal alan okumaları yapılmış ve Bauhaus’un temel tasarım felsefesinin çeşitli üretimlerle görünürlüğü sağlanarak, iç ve dış kampüs mekânlarından elde edilecek izdüşümlerinden daha görünür hale getirilmesi hedeflenmiştir.

2. Bauhaus ve Mekânın Mimarlık Eğitimindeki Yeri

Mekânın tasarlanma biçimine dair verilen eğitim yöntemleri, dönemlerden etkilenecek kimi zaman kümülatif olarak kimi zamanda da eleştirel bir şekilde yeni bir önerme ile ilerlemektedir. Salama (2015), günümüz mekân tasarım eğitiminin temeli oluşturan iki özelleşmiş okul olduğundan söz eder: Fransa’daki Ecole des Beaux-Arts ve Almanya’daki Bauhaus okulları. Mekân tasarımına dair görülen dönemsel etkiler, ilgili görüşler ve tasarımdaki yönetime dair

ortaya atılan yaklaşımlar; geçmişten günümüze geleneksel, modern, katılımcı, etkileşimli gibi farklı eğitim model önerilerinin yansımalarını teşkil etmektedir. Atakan (2019: 29), mekân tasarımını etkileyen yaklaşımları, 5 temel görüş üzerinden açıklamaktadır:

- *Akademie Royale D'architecture*: Sanat ve bilimi merkezde tutan anlayış.
- *Ecole Des Beaux – Art 1816 – 1968*: Yapım / kuram / tarih ilişkisinin sorgulandığı yaklaşım.
- *Bauhaus 1919- 1933*: Yalınlık / eyleme uygunluk / seri üretimin ön plana çıktığı yaklaşım.
- *Vkhutemas*: Endüstriyel usta/ sanatçı yetiştirmeye dair bir model önerisi.
- *1930 – 1975 Arası Yaklaşımlar*: Tasarım / karar verme / problem çözmeye dayalı eğitim modelleri (Atakan, 2019: 29).

Birbirinden etkilenecek ilerleyen bu yaklaşımlardan Bauhaus okulunda, mekânın tasarlanma biçiminin eğitim modeli üzerindeki yansımalarını; öğrencilerin yaparak öğrenme, yaptıklarını deneme-yanılma yöntemiyle test etme, temel prensipler ve tasarım kuramlarına dayalı bir tasarlama deneyimi gerçekleştirdikleri görülmektedir. Tasarımın temel elemanları ile beraber eyleme yönelik bir yaklaşımla sanat ve teknolojiyi birleştiren bir manifesto yaklaşımı olan 'Yeni Birlik' kavramı Bauhaus okulunun öğretisidir. Bu birlik, teknolojik-ekonomik ve toplumsal destekler ile konvansiyonel sanat eğitiminin karşısında olan ayrıca sanatın gündelik hayatla ilişkisinin kuvvetlenmesi gerektiğine inanan tavrıyla toplumsalcılığın ve dolayısıyla evrenselliğin altını çizer (Aliçavuşoğlu, 2009: 24). Uygulamalı sanatlar ve güzel sanatların öğelerini içinde barındıran mimarlık eğitimi bu bağlamda söz konusu evrensel değerler ve toplumsal faydalara yönelik bir içeriğe sahiptir. Bu öğretisi, "yaratıcı çabaları tek bütün halinde bir araya getirmeye, pratik sanatın tüm disiplinlerini –heykel, resim, el sanatları ve zanaatları– yeni bir mimarlığın ayrılmaz elemanları olarak yeniden birleştirmeyi" tarif eder (Conrads, 2007: 31).

Bauhaus bir dönemin temsili olmakla birlikte mimari tasarım eğitiminde sanat ve mimarlık arakesitinde mekânsal pratiklerin tartışılmasına yön veren önemli dinamikleri içinde barındırmaktadır. 1919'da Weimer'da kurulan, 1926'da Dessau'ya-1932'de Berlin'e taşınan ve 1933'e kadar varlığını sürdüren Bauhaus okulunun sanat, tasarım ve mimarlık alanlarında teori-pratik ve deneyselliğe dayalı bir eğitim programı önerisi üretim kültürüne farklı bir anlayış getirmiştir (Sezer, 2019: 48). Mekânsal üretim biçiminin salt bir nesne üretimi olmaktan çıkarılarak çok yönlü ve deneysel bir yöntem evrilmesi, bu bağlamda Bauhaus'un temel prensiplerinin ve felsefesinin mimarlık eğitimi içerisindeki önemini vurgulamaktadır.

Bauhaus öğrencileri, Bauhaus'un eğitim sistemi içerisindeki kendi dinamiklerine ve özgün yöntemlerine dahil olmuştur. Yine dönemin tasarıma dair öngördüğü pratikler, günümüze de referans olacak – yeni çözümlenelerde yol gösterecek içerikler tanımlamaktadır. Özellikle Bauhaus'un mimarlık eğitiminin önemli bir parçası olan temel tasarım eğitiminin bugünkü eğitim yöntemine etkisinin varlığı kaçınılmazdır. Bauhaus aynı zamanda modern tasarım eğitiminin öncüsü kabul edilmekte ve mimarlık eğitiminde mimar formasyonu için sanat ve zanaatı bir arada kurgulayan bir model ortaya koymaktadır (Rasimgil, 2019: 69). Bütünsellik, işlevsellik, form arayışında deneysel ve üretime dayalı süreci önemseyen bu yaklaşım; mimarlık eğitimi için farklı bir yönelim ve bakış açısı sağlamıştır. Dönemi içerisinde dünyaya hızla yayılan bu tasarlama anlayışı, modernist eğitimin önemli bileşenlerinden olmuştur. Eğitimde mekânın tasarlanma eylemindeki amaç, tamamen bir zanaatkar yetiştirmek değil; kişisel becerileri geliştiren bir atölye sisteminin kurgulanmasıdır (Bulat, Bulat ve Aydın, 2014: 106). Bauhaus'un tanımladığı prensipler arasında temel tasarım eğitimi de yönlendiren Max Weitheimer, Wolfgang Köhler ve Kurt Koffka'nın çalışmaları ve 1930'larda şekillenen Gestalt Kuramı prensipleri yer alır (Sarioğlu Erdoğan, 2016: 11). Yakınlık, süreklilik, benzerlik, anlaşılabilirlik, basitlik başlıkları altında tanımlanan bu ilkeler, şekil-zemin ilişkisi, kompozisyon, ön-arka ilişkisi gibi öğrencinin mekân tasarımındaki temel yaklaşımlarını yönlendiren açılımları oluşturmuştur. Bauhaus felsefesinin de bir ürünü olan bu yaklaşım biçimi mimarlık tasarım sorunlarını bağlam, içerik, süreç gibi farklı bir yöntem önerisi içerisine alır. Arnheim (1969), Norberg-Schulz (1980) gibi düşünürlerin üretimin düşünsel boyutuna dikkat çekerek mekân tasarımının kavramsal şemalara dayalı olma durumunu vurgulamaları; aslında mimarlık eğitiminde soyut düşünme ve fikir geliştirme becerisi arayışının bugünkü tasarım stüdyolarındaki yer alma biçimine dikkat çekmektedir. Bununla beraber Walter Gropius ve Hannes Meyer'in öğrencisi olan Sharon'nun mimari üslubu daha kapsayıcı bir planlama; ekonomik, sosyolojik ve fiziksel faktörlerin birbiriyle entegre olmasının yanında temel tasarım ilkelerine dayanan esnek, modüler ve gridal şemalar gibi mekân formasyonlarını da ele alarak gelişmeye devam etmiştir (Zevi, 1976: 3).

Bauhaus'un zamanından bu yana kinestetik bilgi, tasarım disiplininde çok daha yerleşik hale gelmiştir ancak tasarım bugün üniversitelerde araştırma konusu halini alarak geçmişteki yerini değiştirmiştir. Mimarlık tarihçisi Zeynep Çelik Alexander, "Tasarım ve tasarımcılar sosyal ve beşerî bilimlerden çok şey öğrendi, yani bir asır önceki ile aynı disiplin değil" demektedir (Boelen, Botha, ve Sacchetti, 2018: 58). Bu söylemden yola çıkıldığında; mimari tasarım stüdyosunda mekânsal üretimin son haline gelmesine kadarki yaşanan süreç, son üretim sürecinden daha önemli bir nitelik taşımaktadır. Mimari tasarım eğitiminde mekân üretiminden çok, üretim kararına öğrenciyi yönlendiren yön-

temin çeşitlendirilmesi ve öznelleştirilmesi önem kazanmaktadır. Bauhaus'un mimarlık eğitiminin önemli bir parçası olan temel tasarım eğitiminin bugünkü eğitim yöntemlerine etkisinin varlığı bu durumda kaçınılmazdır.

1950 yıllarından başlayan Bauhaus etkisiyle gelişen Amerikan mimarlık anlayışının ülkemizde de çeşitli yansımaları görülmeye başlanmıştır (Uysal, 2009: 380). Bauhaus, üniversitelerin mimarlık programlarında etkisini hissettirmiş, somut biçimiyle kendisini temel tasarım dersinde göstermiştir. Mimar, tasarladığı yapıyı Bauhaus'ta olduğu gibi sadece bir mekân olarak değil tüm yaşamı içine alacak şekilde tasarlamaktadır. Bauhaus mimarlık anlayışında yapıya olduğu kadar yapıyı bir araya getiren ve yaşatan bileşenlere karşı da eğitimde pratik yapılmıştır, iç mekân ve donatı öğeleri üzerinde çalışmalar gerçekleştirilmiştir. 1950'lerde mimarlık eğitiminde Bauhaus'un etkisiyle birçok üretimin denendiği çok sayıda mobilya ve iç mekân düzenleme çalışmaları vardır (Asatekin, 1999). Bugün halen birçok mimarlık okulunun müfredatında yer alan temel tasarım dersi çeşitli içerik ve yöntemlerle öğrenciye aktarılmaya çalışılmaktadır. Bauhaus tasarım felsefesi mimarlık okullarında temel tasarım dersi dışında mimari tasarım stüdyosunda da girdi teşkil etmektedir.

Mimarlık öğrencileri özellikle I.sınıf eğitiminde aldıkları soyut düşünme ve fikir geliştirme pratiklerinde Bauhaus'un temel tasarım atölyesindeki eğitiminden ilham alırlar. Bauhaus eğitim felsefesi mimarlık eğitiminin tüm yıllarında karşımıza çıkmakta ancak öğrenciler bu eğitim felsefesini gündelik hayata taşıyacak bir pratik yapamamaktadırlar. Öğrencilerin kendi mesleki kimliklerini oluşturacakları yaratıcı, özerk ve sosyal sorumluluk taşıyan birer mimar olmaları noktasında verilecek eğitim içeriği bu bağlamda önem kazanmaktadır (Altay, 2012: 35). Öğrencilerin kamusal alanlarda yapacakları mekân okumaları tüm bu teorik bilginin görünürlüğünü kazanacakları laboratuvarlara dönüşecektir. Bu bağlamda belki de öğrencilerden tüm bu bilginin nasıl görünür olacağı sorusunu sormaları beklenebilir. Sosyal ve beşeri bilimlerin tasarım problemlerinin çözümünde öngörülen katkısı, öğrenciye verilecek yol gösterici okumalar sayesinde gerçekleşebilir. Tasarım stüdyolarının bilgiyi tekrar üretmek üzerinden yola çıkışı, düşünürlerin görüşlerini sınamak ve tartışmak adına okumalar yapmayı gerekli kılacaktır. İster politik, ister felsefi isterse psikolojik veya ekonomi içerikli olsun mimarların tasarım problemlerini iyi biçimde çözmek için toplumsal girdilere ihtiyaçları vardır.

3. Kamusal Alanda “Arendt” Okuması ve Görünürlük Kavramı

Kamusal alanın dışavurumcu boyutunu vurgulayan ilk düşünürlerden biri Arendt'dir. Arendt'in kamusal alanın eylemlerine ait temel vurgusu, insan hayatının burada rahatça sürmesine ve gündelikliğe karışmasına yönelik gözükmektedir. Diğer bir ifadeyle, insanların birbirine müdahale eden baskıcı tutumlarından

korunmasına odaklıdır. 1951 yılında basılan “*The Origins of Totalitarianism*” başlıklı eserinde Arendt (1973: 454), politik varoluşun insanca yaşamak ile olan sâmiî ilişkisini ortaya koymakta, özellikle Batı politik düşüncesinde yurttaşlığın bir anlamda insan olmakla eşdeğer olduğu şeklindeki anıtik anlayışın modern dönemde de devam ettiğini vurgulamaktadır. Kamusal bir kuşum olan yurttaşlık bir arada yaşayabilme potansiyelini tanımlar. Yurttaşlık bağını kaybeden bir kişinin bir anlamda insanlığını da kaybettiği, yeryüzünün farklı bölgelerindeki pek çok örnek üzerinden sergilenmektedir. Bununla beraber, Arendt’in söz konusu vurgulara sahip eseri kamusal alanı doğrudan teorize etmek gibi bir amaç gütmemektedir. Arendt (2013/ 1958) “*Human Condition*” İnsanlık Durumu isimli eserinde, kamusal alanı kuramlaştırmaya yönelik bir girişim olarak anlatır. Arendt (2013/1958: 17), bu çalışmasında insan yaşamını “*vita activa*” ve “*vita contemplativa*” olmak üzere iki temel durum üzerinden anlamaya çalışır. Emek, iş ve eylemi yaşamına dahil eden kentlinin hayatını devam ettirecek ekonomik faaliyetler ile bir anlamda ölümsüzlüğü yakalayacağı felsefi/politik faaliyetler arasına belirgin bir sınır çeker. Böylelikle, çağdaş dünyanın karşılaştığı pek çok kötülüğün kaynağı olan araçsal rasyonalitenin eylem ve tefekkürün doğasını bozması engellenir. Zira söz konusu bozulmanın neticesi kolektif yaşamın yok olmasıdır. Kolektif yaşamı, daha açık bir ifadeyle insani bir aradallığı mümkün kılan unsur ise kamusal alandır. Arendt’in düşüncesinde kamusal alan insana yakışır ulvî faaliyetlerle “dünyevî ölümsüzlüğün” yakalanacağı ve yaşamın devamlılığını sağlayan bir tezahür sahası olarak nitelendirilebilir. Burada anlatılmak istenen kamusal alanda gerçekliği oluşturan görünüşün sadece bizim tarafımızdan değil başkaları tarafından da görülen ve duyulan bir şey olmasının altında insana yakışır faaliyetlerin görünür biçimde vuku bulmasıdır. Görünebilir olma, görünüş, görme, görüneni paylaşma, şimdi görünen ve önceden görünen ve deneyle belirlenebilen yaklaşımlar görünürlük-görünebilirlik sorgulamalarına ortam sunmaktadır (Gündüz ve Birer, 2021: 117).

Kamusal alanı yukarıda anlatılan içeriğine yönelik olarak farklı boyutlarını da kapsayacak şekilde tanımlamak da mümkündür. Buna göre, Karadağ (2003)’ün Antonio L. Rappa’dan aktardığı üzere kamusal alan beş farklı boyutta da tanımlanabilir: “Kamusal alan (1) insanların iletişiminin ve etkileşiminin fiziksel bir alanı, (2) insan eylemlerinin oluşturduğu fiziksel olmayan metaforik bir alan, (3) iki taraf arasındaki bilgi alışverişinin farklı biçimlerinin bulunduğu bir mekân, (4) ilişkilerin farklı eklemleme biçimlerinin ve entelektüel veya entelektüel olmayan tartışmaların meydana geldiği bir alan, (5) devletlerin ve devlet dışı aktörlerin planlanmış veya planlanmamış politikalarının ortaya çıktığı bir alan olabilir” (Karadağ, 2003: 172). Ancak tüm bu tanımların ortak olan kavramsal boyutu Arendt’in görünürlüğü ile açıklanabilecek bir kesişim içerisindedir. Burada sözü geçen fiziksel mekân, metaforik alan, entelektüel ve politik alan mimarlık pratiğinin üzerinde çalışılmasını gerektiren “yer”ini oluşturur. Bu du-

rumda yer sadece topoğrafik verilerin geometrik mekânlara dönüştüğü değil, insanların ulvi eylemlerine hizmet edecek kadar açık ve görünür olması durumunda iyi tasarlanmış sayılabilir. Mimarlık eğitimi süresince belki de öğrencilerin kamusal mekânlara ait ilk verileri toplayabilecekleri yerler, sosyal laboratuvarları kampüs alanları olacaktır.

4. YTÜ Kamusal Alanında Bauhaus'un Mekânsal İzdüşümü

Üniversiteler, öğrencilerin sadece meslekleri ile ilgili akademik eğitim aldığı bir ortam olmayıp aynı zamanda öğrencilere sosyal ve kültürel bir çevre içerisinde kendilerini birçok alanda geliştirme fırsatı tanımaktadır. Üniversitelerin sunduğu sosyal ve kültürel gelişim ortamı, öğrencilerin hem bireysel hem de toplumsal gelişimleri için önemlidir. Üniversitelerin sunmuş olduğu kampüs hayatı; dolayısıyla bu mekânlar, öğrencilerin birebir deneyimledikleri birer kamusal mekânın temsili haline gelirler. Bu noktada öğrenciler bu alanları birer etkileşim alanına çevirmek ile aynı zamanda kendiliğinden oluşan farklı fiziksel kullanım alanları tanımlayarak kendi kişisel görünürlüklerini sağladıkları nesnelere dönüştürürler. Kamusal alanın deneyim düzeyi, kullanıcısı ile özdeşleşerek kullanıcıyla üretime dayalı bir kimlik kurgular. Bu çalışmada Türkiye'deki üniversitelerin kamuya açık olma/olmama durumları tartışmaya açılmamış; çalışma üniversite mekanlarının öğrencilerin kullanımına açık olması gerektiği gerçeğine dayandırılmıştır.

Çalışma; Bauhaus'un 100.yılı dolayısıyla 11-25 Kasım 2019 tarihleri arasında YTÜ'de düzenlenen "Bauhaus 100. Yıl Kutlama Etkinlikleri" başlıklı festivalde yer alan "Mekânda Bauhaus Etkisi" atölye çalışmasının sonuç ürünlerinin analizi ve değerlendirilmesini içermektedir. Çalışmanın temel amacı kamusal mekânın görünürlüğünün önemini anlatmak ve bu görünürlüğün Bauhaus ve Bauhaus'un tasarım parametreleriyle ortaya çıkarılacak olan bir arayüz üzerinden sorgulanmasıdır. Bu amaçla öğrenciler Bauhaus felsefesini tartışarak Bauhaus'un etkinliğin düzenlendiği festival alanında görünürlüğünün nasıl sağlanacağı tasarım problemi ile karşı karşıya kalmışlardır. Tasarım kurgusunun yapılması noktasında ise Arendt (2012a)'nin tanımladığı görünürlük kavramı söylem analizi yöntemi ile kurgulanmıştır. Bu kapsamda çalışma üç temel aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada öğrencilere kamusal mekânda görünürlük meselesinin tartışıldığı Arendt okumaları verilmiştir ve okumalar üzerinden ortak grup tartışmaları yapılmıştır. İkinci aşamada yapılan tartışmalar doğrultusunda Bauhaus felsefesinin mekâna yansıtılması konusunda öğrencilerden üniversite içerisinde deneyimledikleri kamusal mekân seçimleri yapmaları istenmiştir. Son aşamada ise seçilen asal mekânlar üzerinde kamusal mekânda görünürlük söylemini ön plana çıkaran ve Bauhaus felsefesini farklı içeriklerde görünür kılan arayüz tasarımları gerçekleştirilmiştir. Atölye sonucunda ortaya

çıkan sonuç ürünler hem öğrenciler tarafından görünür olma meselesinin bir tasarım yöntemi olarak ele alınması şeklinde deneyimlenmiş, hem de tasarım ürünleri ile festival kapsamında Bauhaus' u 100.yılında görünür kılarak Bauhaus felsefesinin önemine vurgu yapılmıştır.

4.1. Araştırma-Tartışma: Arendt Okumaları ve Mekânsal İzdüşüm Arayışı

Araştırmanın ilk aşamasında; Arendt (2012a: 339)'nin görünürlük tasviri üzerinden kullanıcı (öğrenci) – kamusal alan (kampüs) ilişkisinin sorgulanarak bu kimliğin oluşturulmasında Bauhaus'un temel felsefesinin kampüs mekânlarına ne şekilde yansıtılabileceği irdelenmektedir. Bu noktadan hareket ile "Bauhaus- 100. Yılında Tasarım Festivali" etkinliği kapsamında yürütülen "Mekânda Bauhaus Etkisi" isimli atölye çalışmasında; öncelikle öğrencilere Arendt ve Bauhaus ile ilgili temel kaynaklar verilmiş ve konu ile ilişkili okumalar yapmaları beklenmiştir. Okumalar sonucunda Bauhaus'un mimarlık eğitimindeki önemi ve yeri tartışılmış; Bauhaus tasarım parametrelerinin mekân içerisinde bir tasarım ögesine dönüştürülme biçimi hakkında değerlendirmeler yapılmıştır. Tüm bu kavramsal ve mekânsal tartışma ortamı, öğrencilere Bauhaus felsefesinin mekâna yansıtılması ve Arendt (2012a: 339)'nin tanımladığı görünürlük meselesinin ele alınış biçimi ile ilgili bir ön fikir kurgulatmıştır. Organize edilen ön okuma ve araştırma çıktıları sonucunda öğrenciler birer kullanıcı olarak, YTÜ kampüsü içerisinde Bauhaus temasını vurgulayacak kamusal alanların izdüşümlerini araştırmıştır. Kampüs kamusal mekânlarının farklı içerik ve ölçeklerde seçilmesi okumalardan elde edilen söylem analizleri doğrultusunda edinilmiş kavramsal ön tartışmalara bağlı olarak gelişmiştir.

4.2. Yer Seçimi: Okuma ve Tartışmalar Üzerinden Seçilen Asal Alanlar

Bauhaus ve görünürlük kavramları odaklı tartışmaların ardından öğrencilere üniversite içerisinde kamusal mekân yer seçimlerini yapmaları için analiz süresi verilmiştir. Böylelikle alan seçimleri kavramsal tartışmalar sonucundaki çıkarımlar ve Bauhaus felsefesinin mekândaki görünürlüğünün nasıl yansıtılacağına projeksiyonu ile yapılmıştır. Ortaya çıkan asal alan seçimlerindeki kamusal açık alan tasvirleri kendi içerisinde çeşitlilik göstermektedir. Bu sınıflandırmalar kamusal alan içerisinde;

- Bir yapı önündeki büyük boşluğun tanımı- meydan oluşumu,
- Bir köşe yapı noktasında oluşan çift yönlü geçiş yüzeyi,
- Kamusal bir yapının ön cephe yüzeyi,
- Kamusal bir yapının giriş kapısı,

- Kamusal açık alanda yapılar arasında tanımlanan bir geçiş koridoru,
- Kamusal açık alanda tanımlanmış bir geçiş kapısı, şeklindedir.

Asal alan seçimlerindeki iç mekân ölçęindeki nitelikler ise;

- İç mekân üzerindeki bir geçiş koridoru,
- İç mekânda konumlanan bir boşluk,
- İç mekânda yapı elemanı ölçęindeki bir yüzey,

olarak sınıflandırılabilir (Şekil 1).

seçilen asal çalışma mekânları									
Bauhaus - mekânsal izdüşüm arayışı	kamusal açık alan/ meydan-boşluk	kamusal açık alan/ geçiş yüzey	kamusal açık alan/ yüzey	kamusal açık alan/ giriş	kamusal açık alan/ ara boşluk	kamusal açık alan/ ara geçiş boşluk	ç mekân/ geçiş	ç mekân/ boşluk	ç mekân/ yüzey
	kamusal açık alanda bir meydan arayışı- bir aradalık kavramı	kamusal açık alanda bir yüzey arayışı- farkındalık	kamusal açık alanda yüzey arayışı- kompakt çoğaltma fikri	kamusal açık alanda girişin vurgusu- kamusal yönlendirme	açık alan ara boşluk farkındalık yaratma	açık alan ara boşluk geçiş sağlama	ç mekânda geçiş alanları farkındalık yaratma	ç mekânda ara boşluk dönüştürme çoğaltma	ç mekânda yüzey hareket çoęaltma

Şekil 1. YTÜ kampüs içi seçilen asal mekânlar ve Bauhaus mekânsal izdüşüm arayışları.

Seçilen asal çalışma mekânlarında farklı ölçeklerdeki farklı tasarım yaklaşımları, Bauhaus felsefesinin izleyiciye yansıtılma biçimini etkilemektedir. Seçilen ölçekler kamusal açık alanda boşluk, geçiş alanı, yüzey, giriş, ara boşluk ve geçiş boşluğu özelinde ele alınırken; iç mekânda ise geçiş, boşluk ve yüzey üzerinde izdüşüm arayışları söz konusudur. Araştırmada farklı kavramsal tartışmalar üzerinden görünürlük kavramının Bauhaus özelinde yansıtılmasının arayışı, çıkan sonuç ürünlerde bir aradalık, farkındalık, çoğaltma, kamusal yönlendirme, geçiş sağlama, dönüştürme, hareket gibi alt başlıkları ortaya çıkarmıştır.

4.3. Tasarlama Deneyimi: Asal Alan- Söylem-Mekânsal İzdüşüm İlişkisi

Kampüs içerisindeki kamusal mekân seçimlerinin ardından atölye süreci öğrencilerin Bauhaus pratikleri üzerinden görünürlük kavramını ele alan bir tasarım yapmaları ile devam etmiştir. Bu süreçte öğrenciler yürütücülerden aldıkları kritikler doğrultusunda kamusal alan-üretim-kimlik kavramlarını tartışarak Bauhaus mekânsal izdüşümlerine dair tasarımlarını ortaya koymuştur. Süreçte öğrenciler gruplar halinde asal mekân üzerinden tasarım kararları almış, aldıkları kararları söylem üzerinden tartışarak geliştirmiş, söylemi Bauhaus'u

görünür kılma durumu ile ilişkilendirmiş ve sonuç çıktılarını Arendt (2013/1958: 77)'in mekânsal izdüşüm okuması üzerinden oluşturmuştur (Şekil 2).

çalışma yöntemi / süreç		asal mekan	söylem	Bauhaus'u görünür kılma durumu	Arendt (2013/1958) mekânsal izdüşüm
		kamusal açık alan tasarımı	mekan görünürlük farkındalık	Bauhaus'un temsil biçiminin tartışılması	kamusal alanın işlevine dair insanın mekanı dönüştürmesi
		fiziksel ve algısal yüzeylerin kurgulanması	temsil mekanı farklılık bütüncül biçimleşmiş	mekandaki tüm izdüşümlerin yerleştirilmesi	toplananların bütünü farklılık içinde kimliklerini değiştirmeden bütün yönleriyle birçok kişi tarafından izlenebildiği yeri kurgulanması
		dikey/yatay yüzey formasyonlarının tartışılması	tanıklık etme varolma dolaylı anlatı	dikey ve yatay formasyonlarda Bauhaus bakış açısının temsil biçimine dönüştürülmesi	kullanıcının varoluşun doğrudan ya da dolaylı yoldan temsile dönüştürülmesi

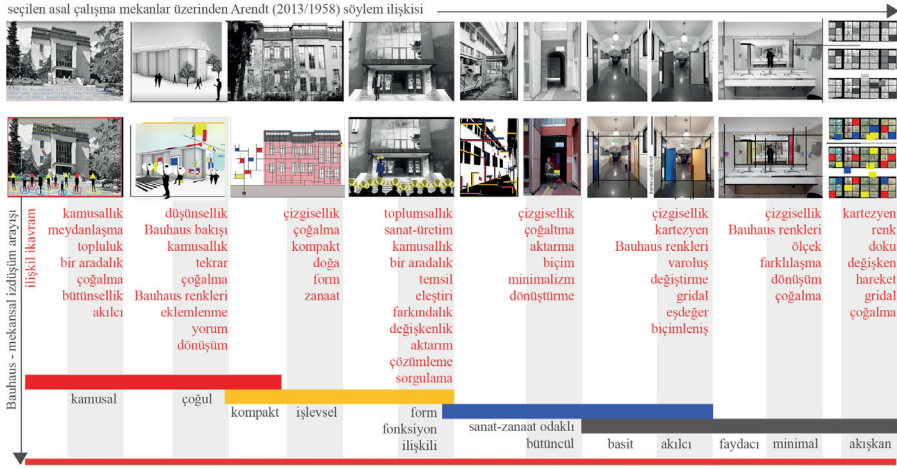
Şekil 2. Atölye çalışma süreci tasarlama deneyimine dair örnek anlatım.

Ortaya çıkan tüm sonuç ürünlerde;

- Bauhaus pratiklerinin mekânsal yansımalarının farklı ölçeklerde karşılaştırılması,
- Kamusal alan-üretim-kimlik kavramlarının mekânsal izdüşümlerinin değerlendirilmesi,

yapılmıştır. Sonuç çıktılarında seçilen asal çalışma mekânlarının ölçek ve içeriklerinin görünürlük ve temsil dil üzerinde etkili olduğu gözlemlenmiştir. Üretilen ürünlerde Bauhaus'a dair biçimsel özelliklerin hem mekân üzerinde hem de kullanıcı üzerinde tasarlanması söz konusu olmuştur. Sonuç üretimlerinde kimi söylemde kullanıcı Bauhaus temalı biçimsel bir kimliğe bürünerek mekânın dönüştürülmesini sorgularken; kimi söylemlerde ise tam tersi yönde

mekâna eklenen Bauhaus'a dair herhangi bir içeriğin kullanıcıları bu doğrultuda dönüştüreceği ele alınmıştır. Mekânsal izdüşümlerin boyutları fiziksel ve görünenin ardında yer alan sözel kimlik unsurları ile irdelenmiştir (Şekil 3).

Şekil 3. Atölye çalışma sonuç ürünleri haritası- Bauhaus pratiklerinin mekânsal yansıması üzerinden Arendt (2013/1958) söylem ilişkisi.

5. Sonuç ve Değerlendirme

Mimarlık eğitime katkı sağlayan enformel eğitim araçlarından biri olan bu atölye, aslında stüdyo ortamında kazanılması beklenen birtakım bilgi ve becerileri gündelik hayata taşımanın bir yolu olarak önemli sonuçlar vermiştir. Çalışmada vurgulanmak istenen kamusal alanın görünür olma durumu, mimarlık eğitimi içerisinde önemli bir yeri olan Bauhaus üzerinden gerçekleşmiş, böylece öğrenciler yapı çevrede Bauhaus felsefesini arayıp, bulup ilişkilendirerek deneyimlemişlerdir. Ayrıca bu çalışma, mimari tasarımın önemli bir konusu olan kamusal alanı tasarlamak konusunda görünür olma durumuyla beraber mimarlığın sosyolojik bir tartışma platformunda da yer alması gerektiğini açığa çıkartmıştır. Tasarım problemleri yer ile yere ve soruna ait okumalarla birlikte ele alınmalıdır. Bauhaus'un 100.yılında öğrenciler tarafından daha duyarlı bir tasarım aracı olarak kullanılması bu çalışmanın en önemli sonuç çıktısını oluşturmaktadır. Çalışma ile ayrıca sosyolojik sorunlara mimarlık penceresinden bakılması ve mimarlık pratiğinin enformel alanda tartışmaya açılmasının proje stüdyolarına yönelik önemli bir yöntem açılımı sunacağı da düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Aliçavuşoğlu, E. (2009). Bauhaus Geleneği ve Günümüz Sanatına Yansımaları. A. Artun, & E. Aliçavuşoğlu (Editörler). Bauhaus: Modernleşmenin Tasarımı, Türkiye’de Mimarlık, Sanat, Tasarım Eğitimi ve Bauhaus. İstanbul. İletişim Yayınları, s. 21-34.

Altay, B. (2012). “Eğitim-Etik-Pratik: Kişisel Bir Görüş”, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Dosya 30, 34-40.

Arendt, H (1961). *Between Past and Future: Eight Exercises in Political Thought*. New York: The Viking Press, 151.

Arendt, H. (1973). *The Origins of Totalitarianism*. New York: Houghton Mifflin Harcourt, 454.

Arendt, H. (1998). *Totalitarizmin Kaynakları 2/ Emperyalizm* (çev. B. S. Şener). İletişim Yayınları, 105.

Arendt, H. (2012a). *Devrim Üzerine* (çev. O. E. Kara). İletişim Yayınları, 92-95.

Arendt, H (2012b). *Geçmişle Gelecek Arasında*. İletişim Yayınları, 271.

Arendt, H. (2013/1958). *İnsanlık Durumu* (çev. B. S. Şener). İletişim Yayınları.

Arnheim, R. (1969). *Visual Thinking*. Berkeley, MA: MIT Press.

Asatekin, M. (1999). *Cumhuriyet’in Renkleri, Biçimleri*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Atakan, G., (2019). *Mekân Tasarımında Konsept Geliştirilmesi Aşaması için Yaratıcı Düşünme Eğitim Modeli, Sanatta Yeterlilik Tezi, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara*.

Auge, M. (1992). *Non-Places: Introduction to an Antropology of Supermodernity*. London-New York: Verso.

Boelen, J., Botha, N., ve Sacchetti, V. (Editörler). (2018). *Okullar Okulu Okumaları: Öğrenme Biçimi Olarak Tasarım- 4*. İstanbul Tasarım Bienali, Yapı Kredi Yayınları, 58.

Bulat, S., Bulat, M. ve Aydın, B. (2014). “Bauhaus Tasarım Okulu”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 18 (1), 105-120.

Conrads, U. (2007), 20. Yüzyıl Mimarisinde Program ve Manifestolar (çev. S. Yavuz), İstanbul: Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, 36-40.

Gündüz, S. N. ve Birer, E. (2021). “Tarihi Yarımada’nın Görünmeyenlerini Görmek: Aetius Sarnıcı’na Arendtçi Bakış”, Art-Sanat Dergisi, 15 (2021), 109-132.

Gürkaş, E. T. ve Barkul, Ö. (2012). “Yer Üzerine Kavramsal Bir Okuma Denemesi” [Özel sayı], *Sigma* 4, 1-11.

Habermas, J. (2002/1962). *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü* (çev. T. Bora, M. Sancar.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Harvey, D. (1996). *Justice, Nature and the Geography of Difference*. Oxford: Blackwell.

Karadağ, A. (2003). “Kamusal Alan Modelleri: Çoğulcu Perspektiften Bir Değerlendirme”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 58 (3), 171-195.

Lefebvre, H. 1991. *The Production of Space*. Oxford: Blackwell Publishing.

Norberg-Shulz, C. (1980). *Intentions in Architecture*. Cambridge, MA: MIT Press.

Özgür, E.F. (2018). “Kamusal Mekânların Toplumsal Boyutları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Tasarım+Kuram Dergisi*, 26, 113-125.

Rasimgil, M. (2019). “İTÜ’de Bauhaus Etkileri: Ercüment Kalmık ve Temel Tasarım Eğitimi”, *Mimarist Dergisi*, 65, 69-73.

Salama, A. M. (2015). *Spatial Design Education*. Burlington: Ashgate Publishing Company.

Sarıoğlu Erdoğan, G. P. (2016). “Temel Tasarım Eğitimi: Bir Ders Planı Örneği”, *Planlama Dergisi*, 26 (1), 7-19.

Sezer, Ö. (2019). “Bauhaus’un Modern Mimari Kültürünün Yayılmasındaki Rolü”, *Mimarist Dergisi*, 65, 48-55.

Uysal, Y. Y. (2009). *Bauhaus, Modernleşmenin Tasarımı-Türkiye’de Mimarlık, Sanat, Tasarım Eğitimi ve Bauhaus- ODTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü’nde 1956-1980 Yılları Arası Eğitim Sistemi*. A. Artun, & E. Aliçavuşoğlu (Editörler). *Bauhaus: Modernleşmenin Tasarımı, Türkiye’de Mimarlık, Sanat, Tasarım Eğitimi ve Bauhaus*. İstanbul. İletişim Yayınları, s. 380-381.

Zevi, B. (1976), “Foreword by Bruno Zevi”, *Kibbutz + Bauhaus, Der Weg eines Architekten Ausstellung veranstaltet vom Bauhaus-Archiv Museum für Gestaltung in Verbindung mit der Akademie der Künste, Bauhaus-Archiv (Bauhaus Arşivi Tasarım Müzesi)*, Berlin, 3-4.

Teşekkür

Bu çalışma; Bauhaus'un 100.yılı kapsamında Yıldız Teknik Üniversitesi'nde 11-25 Kasım 2019 tarihleri arasında düzenlenen "Bauhaus-100. Yılında Tasarım Festivali" etkinliğinde yürütülen "Mekânda Bauhaus Etkisi" isimli atölyenin bir ürünüdür. Atölyeye katılan tüm öğrencilere ve Yüksek Mimar Ceyhun Ömür'e katkılarından dolayı teşekkür ederiz.